Sosyalist Politikada Açılım İçin Saptamalar Yönelimler

Metin Çulhaoğlu
Işıtan Gündüz
İlhan Kamil Turan
Ali Önder Öndeş
Uğur Özdemir
İsmail Özkan

SOSYALİST POLİTİKA

İKİNCİ BASIM

BİLDİRGE

Sosyalist **Politikada** Açılım İçin **Saptamalar Yönelimler**

Metin Çulhaoğlu
İlhan Kamil Turan
Uğur Özdemir
Işıtan Gündüz
Ali Önder Öndeş
İsmail Özkan

SOSYALİST POLİTİKA

SOSYALİST POLİTİKA
Olgunlar Sokak
20/20
Bakanlıklar-Ankara
Tel: 312-418 39 50

1. Baskı Nisan 1994, İstanbul

Dizgi: Sarmal Dizgievi
Tel: 0-212 513 94 23 / 513 95 21 Fax: 0-212 522 45 78
Birinci Baskı: Yazı Ofset

BİRİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Yaklaşık on yıldır insani/politik değerlerin erozyona uğratıldığı, kapitalizmin ideolojik-politik ve fiili saldırılarının olabildiğince arttığı bir dünyada sosyalizm mücadelesi veriyoruz.

Bu bir gerçek.

Ancak, sürecin bütün değişken görünümüne rağmen değişmeyen iki temel gerçeklik var;

Birincisi, farklılaşan görünümüne karşın öz olarak değişmeyen emek-sermaye çelişkisi, ikincisi ise, emek-sermaye çelişkisi var oldukça sürecek olan sınıf mücadelesi, devrimin güncelliği ve iktidar perspektifi.

Bildirge'de bu iki temel gerçeklikten yola çıkılmıştır.

Yaşamın bize sunduğu zenginlikler, Marksist düşünce mirasının zenginliği ve sınırsız çözümleme gücü, gerek dünyayı yorumlamak gerekse değiştirmek için bizlere yine sınırsız zenginlikler ve fırsatlar sunmaktadır. Bildirge'deki açılımlar, tesbitler ve tezler Marksist düşüncenin bize sunduğu zengin ve bütünlüklü bakış açısıyla kaleme alınmış ve temel bir çerçevenin çizilmesi amaçlanmıştır. Açılımların ve tezlerin arka planının doldurulması önümüzdeki dönem yayın etkinliklerimizle sürdürülecektir. Bu nedenle Bildirge, ne son sözün söylendiği bir manifesto ne de yalnızca tartışılmak üzere sol kamu oyuna sunulmuş tezler toplamıdır.

"Sosyalist Politika" kimliği ile yollarına devam edecek olan Bildirge sahipleri, sosyalist mücadeleye hem ideolojik-teorik-politik üretimleriyle katkıda bulunmak hem de bu katkı sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak Türkiye'nin politik gündemine, politik/pratik süreçlere fiilen müdahele etmek kararlılığında ve iddiasındadır.

Yine Bildirge sahipleri, ne içi boş, kof bir "birlik" ne de burnundan kıl aldırmayan ve hiçbir rasyonalitesi olmayan bir "tekleşme" iddiasındadır. Ancak, bugün sosyalistler arasında var olan arayüzeyleri daha çok işleme, mevcut sosyalist nüfusun bütünü üzerinde etkili olabilecek bir harmanlanmanın ve yeniden yapılanmanın oluşturulması için mücadele etme kararlılığındadır.

Uzun süredir sosyalist ideolojinin, sosyalist toplum projesinin üzerini örten ve gün geçtikçe kalınlaşan kabuğu kırmanın ilk adımının böyle bir çekim merkezi yaratmakla sağlanabileceği inancındayız.

Sosyalizmi kitleler nezdinde yeniden itibarlı kılmak ve sosyalistleri yeniden toplumun vicdanı haline dönüştürmek için böyle bir çekim merkezinin yaratılması gerektiğine inanıyoruz.

Bu inanç ve kararlılıkla sosyalizm için mücadele eden tüm dostlara "Sosyalist Politika" adına yeniden merhaba diyoruz.

Nisan 1994
Sosyalist Politika

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Elinizdeki "Bildirge"nin yaklaşık 5 yıllık bir geçmişi var. *Sosyalist Politika*'nın kadroları, bundan 5 yıl önce 8 yıl emek verdikleri ve sonunda bir Parti'ye taşınmasında katkıda bulundukları *Gelenek*'ten kopuyorlardı. Bu kopuşun, hiç kuşkusuz, bir takım ideolojik-siyasal zeminleri de vardı; ama, dönemin sıcaklığı içerisinde bunlar fazlaca görülmüyor, daha çok örgütsel-insani yanlar üzerinde duruluyordu.

Sosyalist Politika kadroları, bu kritik dönemeçte bir karar verdiler: *Gelenek*'ten geliyorlardı, ama *Gelenek*'in o gün için varolan söylem ve çerçevesinin ötesinde açıklamalara ve kuramsal-ideolojik-siyasal bir konuma gerek duyuyorlardı; "öncü örgüt" kavramını ve pratiğini sahipleniyorlardı, ama bunların gereğince yeşerip güçlenebileceği bir genel zemin olsun diyorlardı; kendileri de bir"kadro hareketi" oluşturma niyetindeydiler; ama her kadrolaşmanın daha geniş bir toplulukta, dışa dönerek ve başkalarıyla "yakın dövüş" ortamlarında gerçek anlamda bir kadro hareketi konumuna gelebileceğine inanıyorlardı; marksizmi-leninizmi içtenlikle sahipleniyorlardı, ama ülke koşullarında yaratıcı sentezlere ve yeniden üretime yönelmeden bu sahiplenişin salt bir etiketten ibaret kalacağını biliyorlardı, vb.

Böylece *Sosyalist politika*, genel anlamda örgütsel-pratik kanalını o zamanın BSP'sinde (şimdi ÖDP), kendi kuramsal-ideolojik açılım kanalını ise üç aylık *Sosyalist Politika* kitap dizisinde buldu. Bu tercihlerin hemen öncesinde, genel kuramsal-ideolojik-siyasal konumunu derli toplu biçimde açıklamak amacıyla elinizdeki Bildirge'yi yayınladı. Bildirge 1994 yılı başı koşullarında, marksizmden leninizme, Sovyet deneyiminden Türkiye sosyalist hareketinin o günkü konumu ve geleceği gibi geniş bir alana yayılan konularda *Sosyalist Politika*'nın görüşlerini en can alıcı ve ayrıksı yönlerini ortaya koyuyordu.

Aradan 5 yıl geçti. *Sosyalist Politika*, 5 yıl önceki görüşlerinin, gerek kendi özgül konumunu gerekse dünyaya, Türkiye'ye ve sol harekete bakışını başkalarına iletme anlamında geçerliliğini koruduğuna inanmaktadır.

5 yıl sonra, "İkinci Baskı"ya gerek görmemiz, elbette bizi kibirlendirmiyor, ama açık söylemek gerekirse kendimize güvenimizi artırıyor.

Bu güveni başkalarının da paylaşmasını diliyoruz.

Sosyalist Politika
Ocak 1999

Dünya Sosyalist Hareketi Bir Tarihsel Dönemi Kapatmıştır.

Sosyalizmin bugünkü sorunu, en ileri deneyin kendi alanında yenilgiye uğramasıyla sınırlı değildir. Yenilgiye uğrayan deney ya da ileri kol, kendi somut pratiğinin çok ötesinde uluslararası sosyalist hareketin ilkelerini, yaklaşımlarını ve stratejilerini yaklaşık 70 yıl boyunca belirlemişti. Sonuçta, yenilgiyle birlikte sorgulanan, bu ilkelerin, yaklaşımların ve stratejilerin hepsi olacaktı; böyle oldu.

Dünya sosyalizminin yenilgiyi bir yıkılış olarak yaşayan bu kolu, bütün siyasal ağırlığına karşın sosyalizm alanında rakipsiz değildi. Yenilgiye uğrayan Sovyet Marksizminin, Maoizm, Troçkizm ve Yeni Sol gibi uluslararası rakipleri vardı. Sovyet Marksizminin yenilgisinden sonra, bu rakiplerden hiçbiri ciddi bir sıçrama yapamamış, yeni bir çekim odağı oluşturamamıştır.

Bu durumun nesnel bir açıklaması olmalıdır. Yeni Solun boşluk için bir almaşık oluşturamamasını açıklamak nispeten kolaydır. Çünkü Yeni Sol bugüne kadar eleştiri, kavram ve en çok da "sentez" geliştirmiş, ancak hiçbir zaman siyasallaşamamış olan Yeni Sol, bu apolitizmiyle kimilerine çekici gelse bile örgütü siyasal mücadele arayışı içinde olanlara fazla anlam ifade etmemiştir.

Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist sistemin çöküşünden Maoizm ve Troçkizm de beklediklerini bulamamışlardır. Bu iki kesimde özellikle 1989-90 yıllarında palazlanan beklentiler çok kısa sürede sönüp gitmiştir. Yıllardır reel sosyalizmin eleştirel almaşığı olma iddiasını taşıyan bu iki uluslararası akımın etkisizliği ayrı bir açıklama gerektirmektedir.

Maoizmin ve Troçkizmin herbiri için çeşitli açıklamalar yapılabilir. Maoizm, özünde, sosyalizmin kırsalcı-popülist bir çeşididir ve iktidar stratejisi halk savaşına dayanır. Böyle bir ideolojinin, hızla kentleşen ve kentlileşen bir dünyada az alıcı bulması doğaldır. Orta ve ileri gelişkinlik düzeyindeki kapitalist ülkelere çok uzak bir ideoloji olarak Maoizmin bir dönemki çekiciliğini, Sovyetlerde ihmal edilen üstyapısal dönüşümlere tanıdığı ağırlık oluşturuyordu. Somut olarak 60'ların kültür devriminde yansıma bulan politikalar yüze göze bulaş-

tırılınca, Maoizmin Batılı Marksist çevrelerdeki itibarı da hızla inişe geçmiştir. Troçkizm ise kitaba bağlı görünen bir enternasyonalizmin altını doldurmaktan aciz kalmış, Troçki'nin "sürekli devrim" tezinin ötesine geçmeye çalışan kuramsallaştırmalarda hep tıkanmıştı. Özetle, Sovyet Marksizmine yönelik deneyimli eleştirelliklerine karşın, ne Maoizm ne de Troçkizm ortaya çıkan boşluğu dolduracak yeterli i-nandırıcılığa ve birikime sahipti.

Ancak, bu söylenenlerden belki de daha açıklayıcı bir başka olgudan söz edilebilir. **Sosyalizmin Sovyetler'deki yenilgisi, geniş kesimlerde, almaşıklık iddiasındaki konumlanışları da es geçtiren bir soğuma yaratmıştır. Çünkü yöneltilen bütün eleştirilere ve karalamalara karşın, sosyalist sistemin varlığı, kendi karşıtları için bile ciddi bir dayanak noktası oluşturmaktaydı.** 1917 Devrimi'nin ve Lenin'in büyük prestiji, emperyalizmin azgın saldırılarını en azından frenleyen bir sistemin varlığının getirdiği güvenceler göz önüne alınırsa, bunda fazla şaşılacak yan yoktur.

En son söylenenler, Türkiye solu için de geçerlidir. Öyle ki, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ortaya çıkan moral bozukluğunun, yıllardır Sovyet çizgisinde yer alan gruplar kadar, hatta bu gruplardan daha çok geleneksel Sovyet eleştirmeni çizgileri etkilediği görülmektedir. Bu etkilenim, geleneksel Sovyetçi çizgi ile Maoizmin dışında kalan, devrimci demokrat kökenli hareketler ve sosyalistlerde çok daha barizdir.

Sovyet Deneyi Sovyet Halklarını Depolitize Etmiştir

Sırası gelmişken, artık geride kalan Sovyet deneyine ve çöküşe i-lişkin birkaç saptama yapılabilir.

İlk ağızda çekici gelebilecek kimi toptancı açıklamalara karşın, Sovyet sistemini çöküşe götüren süreçler çok kapsamlı ve ayrıntılı çözümlemeleri gerektirmektedir. Dolayısıyla, bu Bildirge'de dile getireceklerimiz, böyle bir iddia taşımaktan çok bir takım saptamalar ve başlıklardan ibarettir. Sovyetler Birliği'nde yaşananların Marksizm açısından doyurucu bir çözümlemesi, tarihin daha ileriki evrelerinde yapılabilecektir. Taşıdıkları öneme karşın, burada söylenecek olanlar, böyle bir çözümleme için ipuçları sayılmalıdır.

Temeldeki sorunlardan biri, kapitalist iktidara karşı mücadele döneminde geçerli olan, bu dönemin koşullarına göre biçimlenmiş bir öncülük ve öncü/kitle ilişkileri anlayışının, sosyalizmin kuruluşu sürecine de aşağı yukarı aynen yansıtılmasıdır. Öncünün, bilinç, eğitim ve katılım düzeyi düşük bir kitleyle devrim yapması mümkün olsa bile, aynı konumdaki bir kitleyle sosyalizmi gerçek anlamda kurması mümkün olmayacaktır. Sovyet sosyalizmine egemen olan teknolojist determinizm, ekonomiden eğitime, sağlıktan kültüre kadar hemen herşeyi bir fiziksel altyapı sorununa indirgemiştir. Gerekli olan, katılım, kültürel açılım ve ideolojik gelişkinlik gibi süreçlerin fiziksel altyapı inşasına eşlik etmesiyken, bu tür süreçler fiziksel altyapı kendiliğinden izleyecek ikincil sonuçlar olarak görülmüşlerdir.

Daha kötüsü, Sovyet Marksizminde, Batılı sosyologların geliştirdikleri "baskı grubu" modelinin bir tür benzerine rastlanmasıdır. Bu modelde, siyaset denilen şey dar anlamda ve birtakım üst gruplar eliyle yapılır. En geniş anlamda kitle ise, yukarıda süren bu politikanın dolaylı uzantılarıyla tatmin olur ya da olmaz. Daha açık söylenecek olursa, Sovyetler Birliği'nde siyaseti, üst düzey planlamacılar, bilimadamları, işletme yöneticileri, kolhoz-sovhoz liderleri, askerler vb. dar gruplar yapmışlardır. Kitlelere düşen de, bu politikanın ürünü olan sağlık, eğitim, beslenme gibi maddi; özellikle uzay teknolojisi ile spor alanındaki başarıların getirdiği uluslararası prestij gibi manevi olanaklardan yararlanmaktı. Hiç kuşkusuz, beslenme, sağlık, eğitim ve iş güvencesi, kitlelerin politik duyarlılığı ve hareketliliği açısından çok önemli nesnel temellerdir. Gelgelelim, Sovyetler'de geçerli olan öncülük anlayışı, bunları gerçek anlamda kitlesel siyasal katılımın ön temelleri saymak yerine, tersine kitleleri siyasetten uzak tutacak sus payları olarak görmüştür. Sonuçta ortaya çıkan, dünya tarihinin en depolitize toplumlarından biri olmuştur. 70 yıllık bir mirasın adeta çöpe atılmasına karşı ciddi bir duyarlılık gösterilmemesi, tam tamına bu ileri düzeydeki depolitizasyonun sonucudur.

Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist sistemin çöküşüyle ilgili parantezi burada kapatıyoruz.

Sovyet sosyalizminin çöküşünden ve geleneksel Sovyet eleştirmeni çizgilerin boşluk doldurmadaki yetersizliklerinden söz edişimizin nedeni, Marksizmi ve Leninizmi "tamlayan" başka "izm"lerin dünya ve Türkiye sosyalizmi için umut sayılmasının yanlışlığına bir kez daha işaret etmekti. Sosyalizmin uluslararası planda yeni bir yükseliş yaşaması mümkündür. Ancak bu yükselişin, Marksizm ve Leninizm dışında ya da bu ikisini "tamlayan" bir başka "izm"in damgası altında yaşanması hiç mümkün görünmemektedir.

Bu noktada, sosyalizmin bugünkü sorunlarının kaynağını "Marksizmin krizi"nde gören yaklaşımlara da kısaca değinilebilir. Aslında, kendi başına alındığında, Marksizmin "krizi" de olamaz, "başarısı" ya da "yükselişi" de. Çünkü, kriz ya da başarı, Marksizme kuramsal olarak içsel özelliklerle değil, Marksist kuram ile pratik arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenip üretilmesiyle ilgili olgulardır. Dolayısıyla, Marksizmin olamasa bile Marksizmin uygulanışına ilişkin sorunların, soyut ve evrensel olandan çok somut ve yerel olandan hareketle aşılması daha muhtemeldir. Sorunu Marksist paradigmanın yetersizliğinde görüp bu sorunu post-Marksizmin çeşitli türleriyle ya da Marksizm ile Marksizm dışı öğretilerin senteziyle aşma yönündeki çabalar, sanıldığı gibi yeni değildir. Bu tür çabalar yaklaşık 60-70 yıllık geçmişe sahip oldukları halde, bırakın somut pratiği, kuramsal yenilik ve tutarlılık anlamında bile yeni bir soluk yaratmaktan aciz kalmışlardır.

Siyasal İktidar Hedefinden Vazgeçilemez

Yaşanan köklü altüst oluşlar kaçınılmaz olarak miras sorununu ve bu sorun çerçevesindeki kopuş-süreklilik tartışmasını gündeme getirmiştir.

Sosyalizmin belli bir tarihsel dönemi kapattığından söz edildiğine göre , bu tartışmanın meşrutiyeti inkar edilemez. Bununla birlikte, sosyalistlerin unutmaya pek yatkın oldukları bir gerçeği hatırlatmakta yarar vardır. Tarihteki en köklü dönem değişimleri bile, eski ile oldukça karmaşık ve gerçek bağlantılara sahiptirler. Başka deyişle, her tarihsel dönem değişimi, içerdiği köklü kopuşlara karşın bir önceki dönemin kimi öğelerinin sürekliliştirilmesini de içerir. Bu anlamda,

tarihsel süreç kopuşun gerçekliği, tam bir mutlaklık taşımamasında yatar.

Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü yönelimleri, kopuş-süreklilik ya da miras konusunu özellikle öne çıkarmaktadır. Bugün Türkiye sosyalist hareketi, kopuşu köksüzlük ve inkar ölçüsünde mutlaklaştıran yönelimlerle, yenilgiyi pek de belirleyici olmayan bir "ideolojik kaza " şeklinde açıklama çabaları arasında tutarlı bir zemine oturamamıştır. Sonuçta, bir yanda "yeni dönem" söyleminin sihrine fazlaca kapılanlar vardır ve böyleleri pervasız bir kopuşçuluğu savunmaktadır. Diğer yanda ise, sahiplendikleri mirası ayrıştırıcı bir çözümlemeye tabi tutmayı göze alamadıkları için hamasi bir "süreklilik" edebiyatı yapanlar yer almaktadır. Böyleleri, hacze uğramış küçük esnaf psikolojisiyle "kaybettiklerimizi bir bir geri alacağız" demeyi tutarlılık ve solukluluk saymaktadırlar.

Söylenenleri, Türkiye solunun bugünkü yönelimlerinden hareketle daha da somutlamak mümkündür. Daha da önemlisi, Bildirge sahiplerinin bugünkü konumlarını belirleyen daha ince ayırım çizgileri de burada başlamaktadır.

Türkiye solunun belirli bir kesimi, yaşanan yenilginin asıl nedeninin "iktidarcılık"ta yattığı kanısındadır. Batı Yeni Solunun sahiplendiği siyasal örgüt-siyasal iktidar karşıtı bu özel konum, bugün Türkiye sosyalist hareketinin parti gelenekli kesimlerinden de katılımcı bulabilmektedir. İleri sürüldüğüne göre, Sovyet deneyiminin yenilgisinin ve giderek Leninizmin "iflası"nın nedeni, aşırı iktidar vurgusu ve belirlenimidir. Daha farklı bir ifadeyle, sosyalizmi getirecek toplumsal dönüşümler siyasal iktidar öncesinde ya da siyasal iktidarın belirleyiciliği dışında "aşağıdan" gerçekleştirilebilecekken, Leninizm ve Sovyetler bunun tersini denemiş ve yıllar sonra bu yüzden yenilmiştir.

İlk ayırım çizgisini, burada en net biçimde çizmek gerekiyor.

Yukarıda kısaca özetlenen konum, Leninizm şöyle dursun, doğrudan doğruya siyasetin kendisinin inkarıdır. Marx, tarihin akışının son derece hızlandığı, toplumsal hareketliliğin adeta zamanla yarıştığı ve bu anlamda nesnel süreçlerin özellikle öne çıktığı bir dönemin kuramcısıydı. Bütün bunlara karşın Marx, köklü tarihsel-toplumsal dönüşüm

Sovyet sosyalizminin çöküşünden ve geleneksel Sovyet eleştirmeni çizgilerin boşluk doldurmadaki yetersizliklerinden söz edişimizin nedeni, Marksizmi ve Leninizmi "tamlayan" başka "izm"lerin dünya ve Türkiye sosyalizmi için umut sayılmasının yanlışlığına bir kez daha işaret etmekti. Sosyalizmin uluslararası planda yeni bir yükseliş yaşaması mümkündür. Ancak bu yükselişin, Marksizm ve Leninizm dışında ya da bu ikisini "tamlayan" bir başka "izm"in damgası altında yaşanması hiç mümkün görünmemektedir.

Bu noktada, sosyalizmin bugünkü sorunlarının kaynağını "Marksizmin krizi"nde gören yaklaşımlara da kısaca değinilebilir. Aslında, kendi başına alındığında, Marksizmin "krizi" de olamaz, "başarısı", ya da "yükselişi" de. Çünkü, kriz ya da başarı, Marksizme kuramsal olarak içsel özelliklerle değil, Marksist kuram ile pratik arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenip üretilmesiyle ilgili olgulardır. Dolayısıyla, Marksizmin olamasa bile Marksizmin uygulanışına ilişkin sorunların, soyut ve evrensel olandan çok somut ve yerel olandan hareketle aşılması daha muhtemeldir. Sorunu Marksist paradigmanın yetersizliğinde görüp bu sorunu post-Marksizmin çeşitli türleriyle ya da Marksizm ile Marksizm dışı öğretilerin senteziyle aşma yönündeki çabalar, sanıldığı gibi yeni değildir. Bu tür çabalar yaklaşık 60-70 yıllık geçmişe sahip oldukları halde, bırakın somut pratiği, kuramsal yenilik ve tutarlılık anlamında bile yeni bir soluk yaratmaktan aciz kalmışlardır.

Siyasal İktidar Hedefinden Vazgeçilemez

Yaşanan köklü altüst oluşlar kaçınılmaz olarak miras sorununu ve bu sorun çerçevesindeki kopuş-süreklilik tartışmasını gündeme getirmiştir.

Sosyalizmin belli bir tarihsel dönemi kapattığından söz edildiğine göre , bu tartışmanın meşrutiyeti inkar edilemez. Bununla birlikte, sosyalistlerin unutmaya pek yatkın oldukları bir gerçeği hatırlatmakta yarar vardır. Tarihteki en köklü dönem değişimleri bile, eski ile oldukça karmaşık ve gerçek bağlantılara sahiptirler. Başka deyişle, her tarihsel dönem değişimi, içerdiği köklü kopuşlara karşın bir önceki dönemin kimi öğelerinin süreklileştirilmesini de içerir. Bu anlamda,

tarihsel süreç kopuşun gerçekliği, tam bir mutlaklık taşımamasında yatar.

Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü yönelimleri, kopuş-süreklilik ya da miras konusunu özellikle öne çıkarmaktadır. Bugün Türkiye sosyalist hareketi, kopuşu köksüzlük ve inkar ölçüsünde mutlaklaştıran yönelimlerle, yenilgiyi pek de belirleyici olmayan bir "ideolojik kaza " şeklinde açıklama çabaları arasında tutarlı bir zemine oturamamıştır. Sonuçta, bir yanda "yeni dönem" söyleminin sihrine fazlaca kapılanlar vardır ve böyleleri pervasız bir kopuşçuluğu savunmaktadır. Diğer yanda ise, sahiplendikleri mirası ayrıştırıcı bir çözümlemeye tabi tutmayı göze alamadıkları için hamasi bir "süreklilik" edebiyatı yapanlar yer almaktadır. Böyleleri, hacze uğramış küçük esnaf psikolojisiyle "kaybettiklerimizi bir bir geri alacağız" demeyi tutarlılık ve soluklulık saymaktadırlar.

Söylenenleri, Türkiye solunun bugünkü yönelimlerinden hareketle daha da somutlamak mümkündür. Daha da önemlisi, Bildirge sahiplerinin bugünkü konumlarını belirleyen daha ince ayırım çizgileri de burada başlamaktadır.

Türkiye solunun belirli bir kesimi, yaşanan yenilginin asıl nedeninin "iktidarcılık"ta yattığı kanısındadır. Batı Yeni Solunun sahiplendiği siyasal örgüt-siyasal iktidar karşıtı bu özel konum, bugün Türkiye sosyalist hareketinin parti gelenekli kesimlerinden de katılımcı bulabilmektedir. İleri sürüldüğüne göre, Sovyet deneyiminin yenilgisinin ve giderek Leninizmin "iflası"nın nedeni, aşırı iktidar vurgusu ve belirlenimidir. Daha farklı bir ifadeyle, sosyalizmi getirecek toplumsal dönüşümler siyasal iktidar öncesinde ya da siyasal iktidarın belirleyiciliği dışında "aşağıdan" gerçekleştirilebilecekken, Leninizm ve Sovyetler bunun tersini denemiş ve yıllar sonra bu yüzden yenilmiştir.

İlk ayırım çizgisini, burada en net biçimde çizmek gerekiyor.

Yukarıda kısaca özetlenen konum, Leninizm şöyle dursun, doğrudan doğruya siyasetin kendisinin inkarıdır. Marx, tarihin akışının son derece hızlandığı, toplumsal hareketliliğin adeta zamanla yarıştığı ve bu anlamda nesnel süreçlerin özellikle öne çıktığı bir dönemin kuramcısıydı. Bütün bunlara karşın Marx, köklü tarihsel-toplumsal dönüşüm

uğraklarında siyasal iktidarın belirleyici rolünü hiçbir zaman inkar etmemiştir. Peki, ya günümüz? Günümüzde, biçimsellikler alanındaki hızlı değişimin ardında, temel toplumsal-tarihsel süreçlerin özellikle hızlandığını söylemek mümkün değildir. **Daha önemlisi, günümüzde, nesnel süreçlerin bilince yansıması çok daha dolaylılaşmış, "şeyleşmiş"tir. Bu koşullarda, özü çevreleyen "mistik tül"ü sıyırmanın ya da kimi yerlerinden parçalamanın tek aracı olan siyasal mücadelenin ve siyasal iktidarın reddi, sosyalizmi büsbütün ütopyaya indirgemekten başka anlam taşımayacaktır.**

Önemli kaynaklara ürkmeden yönelmek.

Önemli bir başka ayırım çizgisinin, zaman zaman değindiğimiz Yeni Sol ile Batı Marksizmi arasında çizilmesi gerekmektedir.

Türkiye solunun büyük bölümü için, Yeni Sol ile Batı Marksizmi özdeştir. Öyle ki, sosyalist teorinin ve pratiğin Türkiye'de yaratıcı biçimde yeniden üretilmesinde yararlı olabilecek birçok kaynak "Batı Marksizmi eşittir Yeni Sol", hatta bundan da kötüsü "Batı Marksizmi eşittir anti-Leninizm" formülleri yüzünden boşlanmıştır ve boşlanmaktadır.

Batı Marksizmi dendiğinde kastedilen, başta Lukacs, Korsch, Gramsci ve Althusser gibi temsilcilerce dillendirilen Marksizm ve Leninizm yorumlarıdır. Hemen belirtelim ki bu düşünür ve eylemcilerden özellikle Gramsci'nin ve Althusser'in kuramsal çabalarında bir tür Yeni Sol'a götürebilecek nüveler ve yönelimler olduğu açıktır. Örneğin, siyasal iktidar uğrağının belirleyici rolünün silikleştirilmesini Gramsci'de; sınıf hareketinin başka hareketlerle ideolojik kertede eklemlenmesi yolundaki görüşlerin altyapısını ise Althusser'de bulmak mümkündür.

Buna karşın, önemli olan nokta, bu kuramcıların kimi özel kavramlarından ve çözümlemelerinden yararlanmanın mümkün olmasıdır. Dikkat edilirse burada bütünsel almaşıklardan ya da modellerden değil, kavramlardan ve kimi özel çözümlemelerden söz edilmektedir. Daha açık söylenecek olursa, örneğin Gramsci'nin organik aydın/geleneksel aydın ikilemesini ya da belirli ihtiyat paylarıyla birlikte Althusser'in "üst belirlenme" kavramını somut çözümlemelerde kul-

lanmak mümkündür. Böyle bir kullanım kimseyi ne Gramscici ne de Althusserci yapacaktır.

Türkiye sosyalistlerinin büyük çoğunluğunda, örneklediğimiz tür Batılı Marksist kuramcılara bir kez el verdiğinde kolun da kurtulamayacağı gibi bir kuşku ve ürkeklik vardır. Bu, temelsizlikten ileri gelen bir kuşkudur. Oysa, Batılı Marksist kaynaklara başvurulması, tam da bu temelsizliğin giderilmesi için gereklidir. Bu kısır döngü, Türkiye sosyalist hareketinin kuramsal çabalarını, hareketin tarihsel birikimine ve kadrolarına yakışmayan bir yüzeyselliğe itmektedir.

Leninizm ve Sovyet Marksizmi

Batı Marksizminin kimi temsilcileri üzerinde durmamızın başka gerekçeleri de var. Türkiye sosyalist hareketinin ayakları üzerine dikilmesi, Türkiye bağlamlı bir devrim kuramının inşasını gerektirmektedir. Böyle bir inşa süreci için temel gereksinimlerden biri deneyim ise, diğeri de verili somuta nüfuz edici kavramlar ve yöntemlerdir. Gerekli kavramlar ve yöntemler açısından başlı başına zengin bir kaynak, örneğin, hiç kuşkusuz Lenin'dir. Az sonra değineceğimiz özel ayrıştırmalarla birlikte, Lenin sonrası dönemin, bu arada günümüz Türkiye gerçekliğinin Leninist çözümlemesi için bile yeni kavramlara, yaklaşımlara gerek vardır. İşte Batı Marksizmi, sınanması gereken bu kavramların ve yaklaşımların bulunabileceği önemli bir kaynaktır.

Örnek vermek gerekirse, Lukacs'ın tarihselcilik, bütünsellik, parti ve öncülük, tarih bilinci ve sınıf bilinci kavramlarına yönelimi, elbette "model alma" anlamında değil, Leninizmi güncel bağlamlarıyla yeniden üretme çabalarında yararlı olabilecek ipuçları içermektedir. Daha açığını söylemek gerekirse, eğer günümüzde Leninizmi yeniden kurmak ve savunmak söz konusuysa, bu çabada örneğin Lukacs, 1924 sonrası Sovyet Marksizminin kuramcılarından çok daha verimli ve nesnel bir kaynak durumundadır.

Batı Marksizmi kaynaklarının bugüne dek yeterince ve yaratıcı biçimde kulllanılamamasının bir nedeni Yeni Sol umacısı ise, diğeri de Sovyet Marksizminin Batı Marksizmi karşısında aldığı mesafeli ve eleştirel konumdur.

Dikkat edilirse, burada bir başka önemli ayırım çizgisi Leninizmle Sovyet Marksizmi arasında çekilmektedir. Sovyet Marksizminden kast edilen, ilk bakışta akla gelebileceği gibi Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşa sürecine ilişkin yaklaşımlar değil, Marksizmin ve Leninizmin kuramsal yorumlanışına ilişkin bir konumdur. Sovyet Marksizmin Marx'ın ve Lenin'in kuramsal mirasına ilişkin yaklaşımı, yıllarca dünya sosyalist hareketinin büyük bölümünü etkilemiştir. **Uluslararası planda böylesine etkili olan Sovyet Marksizmi, ağırlıklı olarak ekonomist vurgulu, kalıpçı, şematik ve muhafazakar bir çizgiye oturmuştur. Batı Marksizminin kuramsal ve pratik her çıkışında potansiyel bir sapma görülmesi, Sovyet Marksizminin müzmin hastalığı olagelmiştir.**

Bu tutumun, Sovyetler Birliği'nin uluslararası planda izlemek zorunda olduğu reel politikaya ilişkin yanlarının haklılaştırılması, en azından açıklanması, belki mümkündür. Buna karşın, aynı tutumun, Marksist-Leninist düşüncenin gelişimi açısından çoğu kez boğucu ve bastırıcı bir rol oynadığı unutulmamalıdır. En açığını söylemek gerekirse, diyalektik ve tarihsel materyalizm çerçevesinde öznel etmenin, giderek üstyapısal oluşumların rolünü irdelemeye yönelik uluslararası çabalardan birçoğu, Sovyet Marksizminin ekonomist-determinist ağırlıklı tepkilerine yol açmıştır. Kapitalist sistemin ekonomik dalgalanmalarına ilişkin bunca çalışma üreten Sovyet "bilim merkezleri"nin, gene kapitalizme ilişkin ciddi hiçbir üstyapı çözümlemesi geliştirememesi de aynı muhafazakar konumun sonucudur.

Özetle, dünya sosyalist hareketinin yeni tarihsel döneminde, eski deyimle "ulusal müfreze"lerin özel bir yaratıcılık sergilemeleri gerekmektedir. Bugün gerekli olan, yaratıcı çabalara ayakbağı oluşturan eski kalıpların terkedilmesidir. Dünya sosyalist hareketi Marksizm-Leninizm dışında bir başka uluslararası "izm"in şemsiyesi altında toplanamayacağına ve ulusal müfrezeler için strateji ve taktik belirleyen bir enternasyonal kurumlaşma bu gün yaratılamayacağına göre, yapılması gereken, sınıf hareketine daha geniş ve yenilenmiş bir kavram dağarcığıyla yönelmektir.

Sosyalist Hareketle Sınıf Hareketi Arasındaki İlişkiler

Kuşkusuz, sosyalist hareket her ülkede bir takım özel sorunlar yaşamaktadır. Bununla birlikte daha üst bir soyutlama düzeyinde bakıldığında, uluslararası sosyalist hareketin genelinin tek bir sorunla belirlendiği söylenebilir.

Bu sorun aydınlardan, öncü işçilerden ve orta katmanlardan katılımcılardan oluşan sosyalist kimlikli hareketler ya da örgütler ile, doğrudan sınıfın kendisi ya da sınıf hareketi arasındaki ilişkilerde odaklaşır. Kapitalist üretim ve sınıfların yapısındaki değişiklikler, kapitalizmin ideolojik/kültürel hegemonyasının derinleşmesi ve daha özel bir etmen olarak da sosyalizmin yenilgileri, çağdaş kapitalizmin koşullarında sosyalistlerle işçi sınıfı arasındaki ilişkileri daha da dolaylılaştırmış, hatta yer yer koparmıştır.

Sosyalizm ile işçi sınıfı arasındaki mesafenin kapanmaması, genel olarak "sosyalist kimlikli" kesimleri oldukça çarpıcı uçlara savurmuştur. Bu uçlardan birinin sağ, ötekinin ise sol olarak tanımlanması mümkün değildir. Daha doğrusu, bu iki uçtan herbiri, kendi içinde sağ ve sol çeşitlerini barındırmaktadır. Üstelik bu ayrışma ve çeşitlenme, Türkiye sosyalist hareketini bugünkü genel görünümünün çizilmesi açısından da yararlı bir modeldir.

Özetlenecek olursa, sosyalizm ile sınıf arasındaki mesafenin kapanmaması, biri siyaseti bütünüyle sınıfa indirgeyen, diğeri ise sınıftan neredeyse bütünüyle koparan iki uçla sonuçlanmıştır. Bu uçlara savrulmanın ardında çeşitli nedenler yatmaktadır. Kimileri, sınıf-siyaset ilişkilerinin doğrudan değil ancak belirli dolayımlarla gerçekleşebileceğini ilkesel olarak reddediyor olabilirler. Dolayım görüşünü benimseyenlerin bunu bir türlü gerçekleştirememeleri de yeni arayışlara dürtü oluşturabilir. Her ne olursa olsun, sonuçta, siyaseti sınıfa indirgeyenlerle siyaseti sınıftan koparanlar olmak üzere iki sol öbek tanımlamak mümkündür.

Değinildiği gibi, bu iki uçtan her biri kendi sağ ve sol çeşitlerini barındırmaktadır. İşçi sınıfı hareketinin doğal uzanımı olan ekonomist-sendikalist eğilim, eski sosyalist örgütçülerin "tabancı" sosyalist söylemiyle takviyeli olarak birinci ucun, yani siyaseti tabana indirge-

yen tarzın sağ çeşidini oluşturmaktadır. Bunun dışında, sosyalist aydınların özel misyonundan, hatta Leninizmden vazgeçmeksizin "o kadar uğraştık olmadı bu kez de çubuğu sınıf belirleniminden yana bükelim" diyenler vardır. Siyasi açıklama ne olursa olsun, böylelerinin bugünkü konumu, siyasetin sınıfa indirgenmesi ve onunla sınırlanmasıdır. Ancak, zaman zaman dile getirdikleri öncülük ve dışardan bilinç temaları, bu kesime sol bir kimlik kazandırmaktadır.

Diğer uçta, yani siyasetin sınıftan büsbütün ya da büyük ölçüde koparıldığı kesimde yer alanlar ise daha ilginç bir görünüm sergilemektedirler. Bu kesime değinmeden önce, Türkiye sosyalist hareketinde peşinen benimsenen bir yargının yanlışlığına işaret etmek gerekiyor.

Öyle sanılır ki, siyaset için sınıfın dışında bir alan tanımlanması, bu tanımla birlikte ideolojiye ve siyasete özel vurgu yapılması hep "sol" sonuçlar verecektir. Oysa, kazın ayağı hiç de böyle değildir. Örneğin, sosyalist mücadelenin bir sınıf temeline oturmasının zorunlu olmadığını, sosyalizm projesinin birtakım yeni toplumsal hareketlerle ideolojik kertede eklemlenme sonucunda daha geniş bir taban kazanabileceğini söyleyenler düpedüz sağ konumdadırlar. Dahası, çok farklı toplumsal hareketlerle "eklemlenme", projenin sosyalist niteliğini de gölgelediğinden, bulunacağı sanılan ortaklığa bir başka hedef yakıştırmak gerekmiştir: "Radikal demokrasi"..

Sınıfsız siyasetin sağ çeşidi olan radikal demokrasicilik, Batılı Yeni Sol'un bir kesimi ile Gorbaçov dönemi Sovyet ideologlarının tezlerinin basit bir kopyası durumundadır. Yeni toplumsal hareketlerden kastedilen, kadın, çevre, barış, yerel yönetim vb. hareketlerdir. Ne var ki, Batıda bu hareketler şu ya da bu ölçüde köktenci, giderek antikapitalist öze sahipken, özetle toplumsal bir zemine otururken, Türkiye'de durum hiç de böyle değildir. Toplumsal içeriklerine ve antikapitalist özelliklerine karşın, Batıdaki yeni toplumsal hareketler, "yeni" olmakla "siyasal olmak" arasındaki bağdaşmayı bir türlü gerçekleştirememişlerdir. Gerçekten "yeni" olmak için siyaseti reddetmek, siyasal etkinlik içinse "yeni"den uzaklaşıp eskiye benzemek gibi bir açmazla karşılaşmışlardır.

Türkiye'de ise, yeni toplumsal hareketlerin en önde gelen unsurlarının bile bu konuyu çok fazla düşündükleri söylenemez. Üstelik, nicel güçsüzlükleri bir yana, Türkiye'deki yeni toplumsal hareketlerin eleştirel anti-kapitalist yönelimleri de son derece sınırlıdır. Türkiye sosyalist hareketine düşen, olduğu kadarıyla bu tür hareketleri kendi ideolojik-siyasal hegemonyasına alacak projelerden oluşan bir eksen yaratmaktır.

Siyaseti sınıftan koparan ucun sol çeşidini ise, Leninist örgütçülük ve öncülük anlayışının yarı-mistik, tarikatçı yorumcuları oluşturmaktadır. Türkiye sosyalist hareketinin sınıf bağlarının hep yetersiz kalmasının yarattığı çaresizlik, kimilerinin bu uca yönelmesine yol açmaktadır. Çünkü bu uç, sınıf bağlantısını sorgulatmayacak ölçüde geniş bir siyaset alanına sahip olduğu izlenimini vermektedir.

İkinci ucun bu "sol" çeşidinin örgüt, öncülük ve Leninizm anlayışı ilerde ayrıca irdelenecektir.

Siyasetin Temeli: Toplumsal Oluşumun Bütünü

Gelinen noktada, bütün kesimler için geçerli olabilecek kimi tanımlamalara yönelmek mümkündür. Öncelikle söylenmesi gereken ise şudur: Sosyalizmle sınıf hareketi arasındaki mesafenin açıklığında, öznel yetersizlikler ve beceriksizliklerden öte, birtakım nesnel nedenler bulunmaktadır. Örneğin, burjuvazinin ideolojik/kültürel hegemonyasının Türkiye'de büründüğü özel biçimler bu nedenlerden biridir. Türkiye işçi sınıfının hem maddi temel hem de ideolojik anlamlarda daha "bulaşık" bir sınıf olması, devrenin öteki ucundaki proleter kimliğin daha net şekillenmesini önleyen bir başka etmendir. Nihayet, bugüne kadar olan sendikal deneyimin yarattığı tortu ve bunun ürünü olarak korporatizme doğal yatkınlık, Türkiye işçi sınıfını kuşatan bir başka ideolojik çemberdir. Türkiye sosyalist hareketi, bu özelliklere küsmek değil, bunları veri almak ve değiştirmek zorundadır. Siyaseti bütünüyle sınıfa indirgeyen anlayışların, giderek içselleşmeye başlayan bu özelliklerle nasıl boğuşacaklarını kestirmek güçtür.

Türkiye sosyalist hareketinin, kendisiyle sınıf arasındaki ilişkiyi yerli yerine oturtabilmesi için bazı ön netleşmeler gerekmektedir. **Türkiye sosyalist hareketinin netleşmesi gereken ilk temel konu,**

siyasetin sınıftan değil sınıfsallıktan türetilebileceğidir. Başka deyişle, sosyalist siyasetin belirleyicisi tek başına ve doğrudan doğruya işçi sınıfı değil, işçi sınıfının'da bir parçası olduğu toplumsal oluşumun (formasyonun) bütünüdür.

Toplumsal oluşumun temelinde proletarya-burjuvazi çelişkisi-nin olduğu elbette doğrudur. Ancak, hiçbir temel ya da öz, birlikte varolduğu olgusal dışavurum atlanarak salt kendi başına siyaset nesnesi olamaz. Hiçbir sosyalist özne, özün birlikte varolduğu olgusal bütünü bir hamlede aşarak bu öze nüfuz edemez, doğrudan doğruya ona ilişkin siyaset geliştiremez.

Bu durumda sosyalist hareketin yapması gereken, ne kendini büsbütün sınıfa tabi kılmak ne de kendi özel meşgale alanından sınıfa selam sarkıtıp bildiğine devam etmektir. Yapılması gereken, toplumsal oluşumun bütününe yönelik tezler, projeler, almaşıklar, eleştiriler ve ideolojik vurgular üretmektir. Böylesine geniş kapsamlı ve bütüncü bir siyasal yaklaşımın "sınıftan uzaklaşma" anlamına gelebileceğini düşünenler çıkabilir. Ancak, bu büyük bir yanılgıdır. Çünkü, burjuvazi/proletarya çelişkisiyle birlikte bizzat proletaryanın kendisi toplumsal oluşumun bütünü tarafından üstbelirlenmektedir. Dolayısıyla, toplumsal bütünü kucaklayan söylemler ve stratejiler, başka her şey bir yana, "sınıfı daha fazla sınıf yapmak" için geçerlidir. Bu yapılmadığı takdirde Türkiye'nin sosyalistleri, örneğin Kürt Ulusal Hareketine karşı şoven-milliyetçi olmayan, kadın konusunda maçoluktan uzak, kitle iletişim araçlarının tuzaklarına ise hiç düşmeyen bir işçi sınıfı arayıp duracak, ama bulamayacaktır.

Kilitlenme Noktasında Türkiye Sosyalist Hareketi

Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü durumu, buraya kadar söylenenler ışığında ve daha somut düzeyde nasıl tanımlanabilir?

Bugün Türkiye sosyalist hareketinin, ayrı çizgilerin bir toplamından oluştuğunu kabul etmek gerekiyor. Sınıfla ilişkiler alanında hiçbir çizginin ayrıcalıklı bir konuma sahip olmadığı bugünkü koşullarda, bu çizgilerin meşruiyetleri tartışılamaz. Meşruiyet tartıştıracak nesnel, tarihsel veriler yoktur. Dikkat edilirse, burada sosyalist çizgilerin "doğrulukları" ya da "devrimcilikleri" değil, açıkladıkları misyonlar

nezdindeki meşruiyetleri söz konusudur. İşte, bunu tartışmanın olanakları yoktur. Türkiye sosyalist hareketinin birikimi ve düzeyi, bunun için gerekli nesnel ölçütleri yaratmamıştır. Bunun için biraz daha zaman geçmesi gerekmektedir.

Bu durum Türkiye sosyalist hareketi bir tür "pat" evresindedir. Gerek sınıfla ilişkilerde gerekse diğer sosyalist çizgilerin gündemini belirlemede özel olarak öne çıkan, sivrilen ve ilgi odağı olabilen hiçbir özel çizgi ya da parti yoktur. Oysa, Türkiye sosyalist hareketinin yakın geçmişinde bunun örnekleri görülmekteydi. 1961-68 arasında TİP, 1968-71 döneminde MDD hareketi, 1974-78 döneminde ise Dev Yol ve TKP Türkiye sosyalist hareketinin bütünü üzerinde belirleyici ve etkili olabilmişlerdi. Belirleyicilik, elbette Türkiye sosyalist hareketinin diğer çizgilerinde iç kısırlar yaratan, ardından "tekleşme" getiren bir olgu değildi. Ancak gene de, sözü edilen bu belirleyicilikler, Türkiye sosyalist hareketinin toplam ideolojik-politik üretimine ve pratik açılımlarına bir canlılık kazandırabilmişti. Bugün ise böyle bir ortam yoktur.

"Pat" durumunun, bugünkü ortamın kendi doğal gelişimi içinde aşılması da mümkün görünmemektedir. Elbette, hareketin içinde çok farklı düşünce ve umutlar besleyenler de vardır. Başka deyişle, kendi özel birikimi, solun tümünü belirleyici bir sıçrama, ara açma ve "çizgi eritme" anlamında yeterli sayanlar olabilir. Bunlardan bir kesimi "hareket" olma anlamındaki birikimini yeterli sayıp şimdi eksik olanı, yani "örgüt"ü yaratma çabasındadır. Bir diğer kesim de kendi "örgüt" birikimini öne çıkarmakta, artık örgütü harekete dönüştürme sancıları yaşadığına inanmaktadır.

Her ikisi için de, bugüne dek "eksik olan" yerine konduğunda, sol öbeğin bütünü içinde seçkin bir kolun ileri fırlayacağını öngören bir model geçerlidir. Bu özel kurguların iç rasyonaliteleri bir yana, hareket olagelenin örgüte, örgüt olagelenin ise harekete dönüşebileceğini gösteren hemen hemen hiçbir somut veri yoktur. Dahası, bu iki kesimde sabit veriler sayılan "hareket" ile "örgüt"ün gerçekte ne kadar olgunlaştığı, yerinde durup durmadığı ya da sanıldığı düzeyde varolup olmadığı ayrı tartışma konularıdır.

Yeni Bir İç Dinamiğin Getirebilecekleri

Günümüz koşullarında, Türkiye sosyalist hareketini ileriye götürebilecek tek dinamik, bir hamlede çözülemeyecek olan sınıfla ilişkiler sorunundan da önce, mevcut sosyalist nüfusun bütünü üzerinde etkili olabilecek özel yeniden yapılanmaların ortaya çıkmasıdır.

Burada "tekleşme"den, öne çıkan tek bir çizginin diğer bütün çizgileri silmesinden söz edilmemektedir. Böyle bir "tekleşme" belki de hiç mümkün olmayacaktır. Sözü edilen, Türkiye sosyalist hareketinin bir ölçüte vurulamayacak kadar dağınıklaşmış gündemini sadeleştirebilecek, tartışma ve polemik süreçlerini disipline edebilecek, özetle ideoloji, teori ve politika arasında giderek açılan mesafeleri belli bir ölçüde daraltabilecek bir odağın belirginleşmesidir.

Böyle bir odak, mevcut çizgilerden herhangi birinin kendi doğrusal gelişimiyle ortaya çıkamayacağına ve dışardan ithal edilemeyeceğine göre, tek çözüm bir tür yeniden harmanlanmadır. DSB süreçlerinin yarattığı düş kırıklığının ardından, bu tür yönelimler yeniden uç vermektedir.

Ancak, ilk bakışta umut veren bu yönelimlerin daha baştan kimi sakatlıklar taşıdıkları görülmektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan bir yönelim, aşırı "sınıf endeksli", bu anlamda ekonomist-sendikalist bir görünüm vermektedir. Ayrıca, Türkiye sosyalist hareketinin birikmiş bütün sorunlarının işçi sınıfı tarafından çözülebileceğini sanmak da ham bir yaklaşımdır. Bir diğer yönelim ise, Yeni Solla, Gorbaçovculukla, liberterizmle ve "eklemlenmecilik"le ayırım noktaları çizememiştir. Daha kötüsü, bu yönelim içinde, bu tür ayırım çizgilerinin gerekli olup olmadığını düşünenlerin sayısı da çok azdır. Bütün bunlar, Türkiye solundaki kilitlenmenin açılması açısından umut verici olabilecek süreçlerin daha en baştan sakatlanıp saygınlık yitirmeleri tehlikesine işaret etmektedir.

Bildirge sahiplerinin konumuyla ilgili bir başka ayırım çizgisi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bildirge sahiplerinin, içinde sınıfa daha fazla endeksli sosyalistlerin, liberter eğilimlerin ya da Gramsci uyarlamacılarının da yer aldıkları yapılara itirazları yoktur; ancak,

Leninizmin, öncülüğün, iktidar perspektifinin ilkesel reddi üzerine oturtulmuş, bunu siyasal kimlik sayan yeniden yapılanmalarla herhangi bir ilgileri de olamaz.

Bildirge sahipleri, Türkiye sosyalist hareketindeki "pat" durumunu bir ölçüde değiştirecek, redci, inkarcı, tepkici ya da sınıf şakşakçısı olmayan yeniden harmanlanma projelerine sıcak bakmaktadırlar. **Çünkü, bu tür yeniden yapılanmalar gündem belirginleşmesini sağlayabilirler; yapılanmanın kendi içinden canlanan bir yeniden siyasallaşma sürecini, dışarıda kalan sosyalist çizgilere kadar yayabilirler; nihayet, sınıfla ve toplumla ilişkilerde gerekli asgari ölçek büyüklüğüne ulaşabilirler.** Bunlar, küçümsenemeyecek adımlardır. Bununla birlikte, bu tür projelerin az önce değinilen eğilimlerle belirlenmeleri halinde, Bildirge sahipleri sosyalist mücadelelerini kendi yollarında sürdüreceklerdir.

Leninist Örgüt ve Öncülük: Mitler ve Gerçekler

Türkiye'de Leninizme ilişkin tartışmalar, artık aşılması gereken bir kısırlık içinde sürdürülmektedir. Sovyetler'in çöküşünü izleyen "asıl suçlu Leninizmmiş" yargısına bir tepki olarak, bu kez Leninizmi sahiplenme adına aşırı öznelci Leninizm yorumları geliştirilmiş ya da Leninizmden çıkarsanan mesaj iyiden iyiye teknik bir düzeye indirgenmiştir. Leninizmin sahiplenmesi adına zorlanan yollardan biri, sınıfsal/siyasal süreçlere mekanist-ikici (düalist) bir anlayışla çanak tutmuş olabilir. **Sonuçta Türkiye sosyalist hareketinin kimi kesimleri sınıf hareketi ile sosyalist hareketi tek bir sürecin farklılaşmış dinamikleri olarak değil, peşinen ayrı iki süreç saymaya başlamışlardır. Böylece, sınıf hareketi ile siyasal hareketin etkileşiminden doğabilecek zenginlikler, bu kez yalnızca sosyalist hareketin kendi alanında aranmaktadır.** Ortada gerçek anlamda sosyalist hareket de olmayınca, zenginlik aranan yer doğrudan örgütün kendisi olmaktadır. Böylece her sosyalist öbek, sosyalizmin bütün evrensel/tarihsel sorunlarının tıkış tıkış sıkıştırıldığı garip bir mikrokozmoz üretmektedir.

Eğer sosyalist hareketin bütün işi kuramsal kurgulamalardan ve örgütsel düzenlemelerden ibaret olsaydı, sınıf dışı alanda gerçekten

sınırsız zenginlikler yaratılabilirdi. Ne var ki, sosyalist hareketin asıl uğraşı, sınıf hareketini etkilemek ve yönlendirmektir. Bu olmayınca, özel alanın yaratabileceği zenginlikler bir sınıra gelip dayanmaktadır. Bu sınır aşılamayınca giderek daha çok içe dönülmekte, böylece yozlaşma ve çürüme artmaktadır. Türkiye sosyalist hareketindeki çizgilerden herbirinin, içinden bu kadar çok sayıda Martov, Plehanov, Kautsky, Troçki vb. çıkarmasının nedeni, dar örgüt mekanına her tür zenginliği üretebilecek bir nitelik yakıştırılmasıdır.

proletarya-burjuvazi çelişkisinin, toplumsal oluşumun bütünü içerisinde, kendini onunla birlikte dışa vuran bir çelişki olduğundan söz edilmişti. Benzer bir durum, öncü örgüt ile onu kuşatan nesnellik ve konjonktür arasındaki ilişki ve etkileşim (hatta çelişki) için de geçerlidir. **İçinde yer aldığı sınıfsallık ve konjonktür tarafından üstbelirlenmeyen, sınırsızca aşkın bir sosyalist özne tasavvuru, diyalektik materyalizmin değil metafiziğin alanına girer. Farklılaşmışlığı ve mesafesi ne olursa olsun, sosyalist öncü de bir bütünle birlikte, bütünün etkilerini taşıyarak devinmek zorundadır.** Eğer herhangi bir ülkede sınıf hareketinin gelişimi öncü örgütü de sarsıp etkileyecek bir düzeye ve boyutluluğa tanım gereği hiç ulaşamayacaksa, o zaman gene tanım gereği böyle bir ülkede devrim olabileceğini düşünmek için bir temel de olmayacaktır.

Leninizm ve Demokratik Merkeziyetçilik

Şimdi Lenin'e ve Leninzm'e dönelim.

Lenin, teorisi her durumda politikaya içirilmiş bir devrimci önderdir. Bu nedenle, Lenin'e yönelik değerlendirmeler her zaman soyutlayıcı, ayıklayıcı ve özel konjonktür bağlantılı olmak zorundadır. Bu yapılmadığı takdirde Lenin'de hep bir ikilikler dizisi bulunacaktır: Ortodoks Lenin'le öznellikten yana çubuk büken Lenin; işçi sınıfının bilincine sınır çizen Lenin'le aydın düşmanı Lenin; Anarşizme Marx'tan daha yakın duran devlet çözümlemelerinin sahibi Lenin'le devletçi Lenin; en köktenci hedefler peşinde koşan Lenin'le esnek ve usta politikacı Lenin; dar partici Lenin'le kitleci Lenin, bu ikilikler dizisinde birbiriyle sürekli boğuşacaktır.

Bütün bunlardan hareketle ve bunlara rağmen Leninist bir kuram, tek bir Leninist kuramsal bütünlük üretilmesi, kimileri için zahmetli bir uğraştır. Bu zahmete katlanamayanlar, Lenin'in kendi yaşam ve mücadele süreci boyunca hiçbir zaman gerçekleşmemiş, "çelik çekirdekli" ve "demir disiplinli", üstelik ideolojik ve politik olarak sonuna kadar "türdeş" parti türü söylemlere takılıp kalacaklardır.

Sırası gelmişken, demokratik merkeziyetçilik konusuna da değinmek istiyoruz.

"Demokratik merkeziyetçilik"in kendi başına fazla anlamlı bir kavram olmadığı doğrudur. En yaygın tanımıyla yetinilecek olursa, dünyadaki bütün partilerin tam tamına demokratik merkeziyetçi ya da bu niteliğe çok yakın durumda olduklarını söylemek gerekir. Kimileri bu kısırlıktan hareketle, Lenin'in aslında tam merkeziyetçilikten yana olduğu, "demokratik" nitelemesinin ise işin bu yanını örtmek için kullanıldığı sonucuna varmaktadırlar. Bu doğru değildir. Ortada gerçekten bir sorun vardır; ama bu, gizlenmek istenen niyetin zorlama bir kavrama götürmesiyle ilgili bir sorun değildir.

Sorunun asıl kaynağı, katılık ya da merkeziyetçilik önceden daha ayrıntılı biçimde tasavvur edilebilecek kavramlarken, göreli gevşekliğin ya da demokratikliğin önceden tasavvur edilmesinin, kurgulanmasının ve somut yaptırımlara bağlanmasının güçlüğüdür. Nerede olursa olsun "kimse şunu yapamaz" demek "şunları herkes yapabilir" demekten daha kolaydır. "Yasaklar" başlığının altını doldurmak, "serbestlikler" başlığının altını doldurmaktan daha kolaydır.

Sonuçta, demokratik merkeziyetçi bir yapıda yasakların daha açık ve çok, serbestliklerin ise daha muğlak ve sınırlı olmasının nedeni, özel bir art niyet değildir. Leninizm bir yana, hiçbir siyasal yapılanma, yasaklananlara simetrik bir serbestlikler dizisi öngöremez. Çok temel bazı ilkelerin ve açık kapıların dışında, demokratikliğin gerçeklenmesi süreç işidir.

Herhangi bir Leninist örgütte demokratiklikle ilgili güvence, daha fazla, süreçle, örgütün canlılığı ve üretkenliğiyle ilgilidir. Bundan da fazla, dış gelişmelerin örgütün önüne ciddi yol ayırımları, canalıcı

gündemler dikmesiyle ilgilidir. Marksizm zengin bir düşünce mirasıdır. Bu zengin mirasa bir de yaşamın kendi zenginliği eklendiğinde, Marksist eylemliliğin farklılaşan yönelimler, yorumlar ve kurgular üretmemesi esasen mümkün değildir. Bolşevik hareketin kendi gelişiminde de böyle olmuştur. Dolayısıyla, Bolşevik Parti'nin 1900'lerden başlayarak ideolojik-politik anlamda tam bir "türdeş blok" oluşturduğu yolundaki görüş, kim tarafından ileri sürülürse sürülsün, gerçeklere hiç denk düşmemektedir.

Örgüt ve Hareket

Türkiye'de Leninizmle ilgili zorlamaların bir başka yönü, örgüt-hareket ilişkilerinin değerlendirilmesinde ortaya çıkmaktadır.

Özetlenecek olursa, Lenin'de parti, örgüt ile hareketten oluşmaktadır. Ancak, burada sözü geçen hareket, doğrudan doğruya örgüt tarafından yaratılan, onun basit uzanımı olan bir hareket değildir. Parti kavramı ve pratiğinin bütünlenmesinde örgüt boyutunu tamamlayan hareket, harekete yakın ve uzak duran unsurlarıyla örgütün basit bir uzantısı değil, başkalaşmış nesnesi durumundadır. Hareketin bütününün örgütsel aidiyeti yoktur, olamaz.

Türkiye'deki kimi Leninizm yorumlarında ise, hareketin doğrudan örgütün hanesine yazıldığına ya da harekete en baştan örgüt tarafından yaratılacak bir süreçmiş gibi bakıldığına tanık olunmaktadır. Hareketin, örgüte yaklaşan, giderek örgütlenen ve örgütün bir parçası olan unsurlarının ortaya çıkması hem mümkün hem gereklidir. Ancak bu, hareketin, kişiliksiz bir örgüt acentası olması demek değildir. Mümkün ve gerekli olmayanın zorlanması, aşırı doktiriner, sekter, denetimci ve standartçı yaklaşımlarla sonuçlanmaktadır. Örgütün birlikte devineceği en yakın dışsallığı hareketin oluşturduğu düşünülürse, örgüt/hareket ayırımının taşıdığı önem daha iyi anlaşılır.

Buraya kadar, öncü örgütün esnekliğine, en azından dış belirlenimlere belirli yerlerde ve belirli ölçülerde açıklığına değinildi. Yüzeysel bir bakış, bu tür esneklik ve açıklıkların ilkesizlik anlamına geldiğini düşünebilir. Oysa tam tersine, esneklik ve açıklık, ilkelerin ayrıştırılıp yerleşiklik kazanmasının en sağlıklı güvencesidir. Salt kendi iç dinamikleriyle belirlenen, yaşamla yüzyüze gelmemiş, dış

dinamik etkisi tanımamış bir yapıda ilkeler, geçicisi kalıcısı, temellisi temelsizi hep birlikte yüzeyde yanyana duracaklardır. Değişim ve sarsıntı dönemleri ise, bu ilkelerin ayrıştığı bir süreç yaratır. Bu süreçte, sınavdan geçen ilkeler yerleşiklik kazanır, diğerleri pratiğin sınavından geçemedikleri için bir kenara bırakılırlar. Çok bilinen bir örneğe başvurulursa, Lenin'in örgüt kuramının geçici ve kalıcı unsurlarının ayrıştırılmasında en önemli rolü 1905 Devrimi'nin ve bu Devrim'in yarattığı özel dinamiklerin rol oynadığı anımsanabilir.

Öncü Örgüt ve Türkiye Sosyalist Hareketi

Leninist örgütlenme konusunda bütün bu söylenenlerin Türkiye sosyalist hareketine ilişkin somut uzantıları nelerdir?

Türkiye sosyalist hareketindeki "pat" durumunun, herhangi bir çizginin kendi iksiri ya da Leninizmiyle aşılması mümkün görünmemektedir. Bir kere, Leninizm, her özel duruma deva bir ilaç değildir. Onun da ön koşulları, gelişebileceği nesnel zeminler vardır. Sınıfla ilişkileri bu kadar zayıf, ortak bir etkileşim ortamı yaratılmasından bu ölçüde uzak, bu ölçüde içe dönük ve kapalı örgütlenmelerin kendi içlerinde üretebilecekleri Leninizmin doğal sınırları vardır. Bugün bu sınırlara gelinip dayanılmıştır. **Bugünkü durumda söz edilebilecek olan, Leninist öncü örgütler değil, Leninizmi sahiplenen kadrolar, nüveler ve çekirdeklerdir.**

Türkiye sosyalist hareketindeki "pat" durumunun bozulması ve bunun getireceği dışa açık hareketlilik, mevcut nüveleri ve kadroları Leninizme daha fazla yaklaştıracaktır. Ama bunu sağlayan yeniden yapılanmanın içinde, ama dış etki alanında. Bugünkü aşamadaki asıl sorun, oluşmuş bir Leninist öncünün kendi pratiğini kurması değil, mevcut teorik-pratik birikimin temsilcilerinin Leninizmi yeniden kurmasıdır. Bu, Leninizmin yeniden üretilmesi ile eş anlamlıdır. Leninizmin yeniden üretilmesinde eksikliği duyulan, kuramsal yaklaşım, tarih bilgisi, içrek örgütlenme deneyimi değil, dışa dönük, etkileşimli pratik çalışma ve bunun getireceği deney birikimidir. Bugün, böyle bir deney birikimini sağlamaya aday, nispeten büyük ölçekli her siyasal müdahale, Leninizmin yeniden kurulması açısından, küçük ve daha "saf" Leninist odaklardan çok daha fazla olanak yaratacaktır.

Sosyalist Hareketin Genç Kuşaklarına

Bu Bildirge'nin sahipleri, Türkiye sosyalist hareketinin değişik kuşaklarından oluşmaktadır. Aralarında en "eski"leri 60'lı yıllardan bu yana aralıksız olarak sosyalist mücadelenin içindedirler. En "yeni"leri ise, yaklaşık üç dört yıllık bir sosyalist geçmişe sahiptirler. Türkiye sosyalist hareketinin son 30 yıl içinde aldığı darbeler ve bu darbelerin sonucu olan kesiklilikler, 12 Eylül ve sonrasının ürünü olan depolitizasyonla birlikte sosyalizmin değişik kuşakları arasında bir tür iletişim sorunu yaratmıştır. Bu Bildirge'nin özellikle genç kuşaktan sosyalist okurlarına, iletişim sorunuyla ilgili kimi mesajları olacak.

Giriş için bir "eski" yazıdan alıntı yapılabilir: **"Sosyalizmin 80 sonrası için konuşulduğunda, sayıca belki az, ama yetenekli, diri ve araştırıcı yeni kazanımlar, siyasal yaşamlarına çoğunlukla çizgi angajmanları ile başlıyorlar. Bu, kaçınılmaz olduğu ölçüde doğrudur da. Çünkü çizgi angajmanı, teorik konum ve kimlik belirlemenin ötesinde, aynı zamanda bir siyasal aktivite kararlılığının da göstergesi olmaktadır. Bu genç insanlara yapılabilecek bir kötülük, onları sosyalist hareketin genel dinamiklerinden ancak dolaylı yollardan ve ikinci ellerden haberdar olabilen siyasal kapatmalar haline getirmektir. Bu insanların, olgunlaşmak ve yetkinleşmek için, kendi siyasal bağlanmalarını reddetmeyen bir dışa açıklık kazanmaları, aynı bağlanmaları başka çizgiler karşısında da sınayabilmeleri gerekmektedir. Bütün bunlar, en başta, yeni bir aparatçik ordusu yaratmaktan kaçınmak için zorunludur."** ("Sol Parti ve Solda Durum Saptaması", Gelenek, sayı:25, Mayıs 1989)

Sorunun yukarıdaki konuluşu, geçerliliğini bugün de korumaktadır. Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü konumlanışı, ne yazık ki, sosyalizmin en yeni, en genç kazanımları için ciddi tehlikeler barındırmaktadır. Bugün Türkiye sosyalist hareketinin genç kazanımlarının büyük çoğunlukla "Leninizm" iddiasındaki yapılanmalara yönelmeleri özde sevindirici bir veri olmasına rağmen, kimi tehlikelere işaret edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yapılması gereken ilk iş, "siyasal bağlanma" kavramını yeniden tanımlamak, onu diğer "bağlanma" biçimlerinden ayrıştırmaktır. "Aydın" tanımına ilişkin kayıtları şimdilik bir kenara bırakarak, Türkiye'-nin ve sol hareketin bugünkü konumunda, tercihlerini sosyalizmden yana yapan gençleri "aydın" olarak tanımlamakta fazla sakınca yoktur. **Tanımı gereği, aydını aydın yapan özelliklerin başında eleştiricilik ve sorgulayıcılık gelir. Aydındaki bu özelliğin verimsiz bir nihilizme dönüşmesini engelleyen ise "bağlanma"dır. Bu anlamda "bağlanma"ya herhangi bir itiraz yöneltmek mümkün değildir. İtiraz yöneltilmesi gereken ve gerçekten tehlikeli olan yan, aydın konumunun, başka hiçbir bağlanma evresi ya da dolayımı olmaksızın örgütsel bağlanmaya dönüştürülmesidir. Oysa, aydın konum ile örgütsel bağlanma arasındaki vazgeçilmez halka siyasal bağlanmadır.** Siyasal bağlanma, sosyalist aydın için ikili bir işlev görür: Birincisi aydın konumun gereği olan eleştirellik ve çözümleyiciliğin nihilizme ve septisizme gitmesini engeller; ikincisi, kişiliksiz bir aparatçiğe dönüşmeden örgütlü kalınmasını sağlar. Örgütsel bağlanmanın hiçbir türü, bu yanlarıyla siyasal bağlanmayı ikame edemez.

Daha açık konuşmak gerekirse, siyasal bağlanma, örgütsel bağlanma alanında yaşanabilecek olumsuzlukların ve savrulmaların sigortasıdır. Türkiye sosyalist hareketinin özellikle son dönemlerinde ağır basan "teslim" ve "terk" olaylarının altındaki en önemli neden, örgütsel bağlanma alanındaki düş kırıklıklarını sınırlayacak direnç hattının, yani siyasal bağlanmanın eksik kalmasıdır.

Soldaki yapılanmaların, genç kuşağı bekleyen bu tehlikeler karşısında yeterince duyarlı olduklarını söylemek mümkün değildir. Daha kötüsü, mevcut yapılanmalardan kimilerinin bugün oturdukları zeminler, bu tehlikeyi büyütmektedir.

Aydını hem aydın kimliğiyle koruyan hem de verimli kılan, büsbütün çelişkisiz oluşu değil, çelişkileri belirli bir bütünsellik içinde birarada tutması ve etkileşime sokmasıdır. Söylenen, genç aydın için özellikle geçerlidir. Örneğin halkçılık ile seçkincilik; romantizm ile gerçekçilik; bilimcilik ile iradecilik; köktencilik ile tutarlılık, sosyalist

aydında birlikte varolmalıdır. Çözüm, bu çiftlerdeki öğelerden birinin ötekini silip yoketmesi değildir. *

Gelgelelim, sosyalist hareketin yapılanmaları çoğu kez bu yönde "çözüm" aranışlarını gündeme getirmekte ve bunları "örgütün bekası" adına zorlamaktadırlar. Örneğin, bırakın sınıfı, en yakındaki halkalar üzerinde bile çok sınırlı etkileri olabilen bir "öncü"nün varlığı, çubuğun tümüyle seçkincilik ve aşkınlıktan yana bükülmesiyle açıklanabilmektedir. "Hareket" geleneği ise, yeni silkinişe soyunduğunda, romantizm/gerçekçilik çiftinde ibreyi büsbütün romantizme kaydıran yarı nostaljik bir "70'lerin kitleselliği" imgesine sarılmaktadır. Bütün bunlar, sosyalizmin yeni ve genç kazanımlarının kısa ömürlü siyasal kapatmalar haline gelmelerinden başka sonuç vermemektedir.

Bir Yanılsama: "Büyük Kuram"

Hareketin genç kuşakları, solun tümünü belirleyen tartışma ve mücadele pratiklerinden yoksun bir ortamın kazanımlarıdırlar. Daha doğrusu, sosyalizmin en genç kuşaklarının yetişme ortamlarına, ilkel düzeyde de olsa çerçevesi çizilmiş, ekseni belli tartışmalar değil, tam bir kakafoni egemendi.

60'lar ve 70'lerden farklı olarak, sosyalist harekette belirli bir kolun öne çıkamaması ve bu anlamda bütün üzerinde az çok belirleyici olamaması, genç sosyalistleri kendine özgü bir depolitizasyona iten nedenler arasındadır. Unutmamak gerekir ki, başlıca rakiplerinin, TİP'e, MDD'ye, TKP'ye ve Dev-Yol'a ciddi ve tutarlı eleştiri yöneltme çabaları, Türkiye solunun bütününü politikleştiren ve sosyalist teoriye daha ciddi biçimde eğilinmesini teşvik eden bir etmendi. Bugün ise bu tür uyarıcılardan söz etmek çok güçtür. Bu da Türkiye solunu, apolitizmin dışa yansıma biçimlerinden biri olarak "Büyük Kuram" merakına yöneltmektedir.

"Büyük Kuram"dan kastedilen, Marx'tan ve Lenin'den hareketle, ortada hiçbir boşluk bırakmayan, uzanmadığı alan kalmayan, zaman ve mekan dışı geçerlilik taşıyan bir çerçeve kurgusudur. Türkiye solu bugünkü özel apolitizmi içinde böyle bir çerçevenin olamayacağını hiç düşünmemektedir. Böylece, apolitizm "Büyük Kuram" merakını, "Büyük Kuram" merakı da apolitizmi körüklemektedir.

Oysa, olabileceği kadarıyla böyle bir "Büyük Kuram" ancak belli bir tarihsel dönemin sonunda, a posteriori biçimde oluşturulabilir. Örneğin, gene olduğu kadarıyla, Leninizm ile yapıldığı gibi. Bolşevik hareketin, örneğin Rusya'da kapitalizmin gelişmesi, örgütlenme, öncülük, ittifaklar, devrim ve devlet gibi konulardaki kuramlaştırmaları nasıl sürecin ayrı tarihsel evrelerine rastlıyorsa, Türkiye sosyalist hareketine ait kuramlaştırmalar da mücadele sürecine böyle yayılmak durumundadır. Elbette, Türkiye özeli, Türkiye Devrimi bağlamıyla.

Bu durumda, Türkiye solunun kendi özel apolitizmini aşması, yapaylıktan uzak, içerikli bir polemik ortamının doğmasıyla mümkün olabilecektir. Lenin'in, Marksist düşüncenin gelişmesinde polemiğe tanıdığı rol, Lenin'in özel merakının ürünü sayılmamalıdır. Gerçekten de, nesnesi iyiden iyiye silikleşip dolaylılaşmış ruhsuz kurgulamaların sosyalist harekete verebileceği fazla birşey kalmamıştır.

Solu geliştirici polemik ortamının yapay değil gerçek temeller üzerinde oluşması, baştan bu yana değinildiği gibi, sol içinde herkesin muhatap aldığı bir odağın şekillenmesiyle gerçekleşebilecektir. Böyle bir sivrilme, Türkiye solunun bütün öbeklerini gerçek anlamda politize edecek, polemik konularının afakilikten çıkıp somutlaşması sonucunda, "Büyük Kuram" merakı da eski çekiciliğini yitirecektir.

Teoriden Pratiğe Uzanan Süreç Baştan Tanımlanmalı

Buraya kadar söylenenlerin "kuramın küçümsenmesi" sayılmaması için birkaç ek daha gerekiyor.

Sosyalist harekette, genç yaşlı bütün kuşakların paylaştıkları yanlışlardan biri, sosyalist mücadele sürecinin, genel bir kuramın pratiğe uygulanması sayılmasıdır. Bu, kabalaştırılmış bir modeldir. Bu modelde, bir çıkış noktası olarak kurama önem verilse bile, süreçsel bir öge olarak kuramsal çaba ve gelişme küçümsenmekte hatta yok sayılmaktadır. Kısacası, Türkiye solunun klasik modelinde kuram bir önsel veridir; süreçle ilgili olansa, bu kuramın uygulanmasıdır.

Yeri gelmişken ufak bir parantez açılarak değinilmesi gereken bir başka konu da, Türkiye sosyalist hareketindeki genel apolitikleşmedir. Bu apolitikleşmenin temelinde, siyaset kavramına ve pratiğine gereksiz bir radikalizm içinde yaklaşılması yer almaktadır. Oysa ki bir siya-

set oluşturabilmenin temeli, varolan durumun veri alınmasıdır. Verili durumu bu anlamda kabullenmeyen bir oluşumun somut siyaset yapması mümkün değildir. Türkiye sol hareketindeki çizgilerin birçoğu ise, mevcut durumun reddini, somut siyaset yapmayı dışlayıcı bir uca götürmektedir. Böylece sol gruplar ya da partiler, mevcut duruma "bir kol mesafesi"nden daha uzakta durdukları için etkileşimin dışında kalmaktadır. Bu durumda Türkiye sosyalist hareketi açısından yapılması gereken kütlesel belirlenime mutlaka bir noktadan giriş imkanlarının zorlanması ve yaratılmasıdır. Özetlersek, siyasetin ilk çıkış noktası mutlaka radikal ve redci olmak zorunda değildir; radikal ve redci olması gereken siyasetin hedefidir.

Tekrar kuram ve süreç ilişkisine dönersek, sosyalist mücadelede kuram da en az uygulama kadar sürece ilişkin bir ögedir. Çünkü, Marksizmin ve Leninizmin kuramsal mirasını akademik düzeyde değil yaşamla birlikte kapsayıp kucaklayacak canlı kuram, devrim kuramıdır. Devrim kuramı, belirli bir ülke özelinde oluşturulabilir ve bu özelliğiyle devrim kuramı ancak özgül bağlamlı olabilir. Dahası, özgül bağlamlı devrim kuramı, taşları ancak süreç içinde üstüste konabilecek bir yapıdır. Devrim kuramının bu asal özelliklerinin görülmemesi, Türkiye solunu, "anti-tekelci ittifaklarla ileri demokratik düzene geçilmesi", "kırlardan kentlerin kuşatılması", "burjuva toplumunda hegemonya oluşturulması" ya da "sınıf mücadelesindeki belli bir kriz uğrağında öncü ile buluşması" türü şablonları ya da kurgulamaları devrim kuramı saymaya götürmüştür. Devrim kuramı yaşamla içiçe gelişen ve mücadele süreci içerisinde sürekli olarak yeniden üretilip yaratılan bir kuram olarak algılanmadığı, şabloncu kurgular çerçevesine sıkıştırıldığı takdirde, devrim stratejisi "Sota" teorisine, siyasal çalışma misyonerliğe, örgütlenme de salt iç konsolidasyona indirgenecek, dejenere olacaktır.

Solun Yakın Geleceği

Bir kez daha belirtmekte yarar var. Bildirge sahipleri, Türkiye solunun **en geniş** kesimlerini kapsayacak bir formüle ya da projeye sahip değillerdir. Türkiye solunda, "Büyük Kuram" merakı kadar "Büyük Birlik" merakı da sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Ayrıca, buraya

kadar dile getirilen eleştirilerin muhatabı olan sosyalist çizgilerin gerçeği görüp ıslah olmalarını da istemiyoruz. Tersine, solu bir bütün olarak ileriye götürecek özel dinamikler barındırdıklarını düşünenler varsa, kendi yollarını sonuna kadar denemeleri yararlı olacaktır. Bir proje sayılmasa bile, Bildirge sahiplerinin özellikle istedikleri, bu süreçleri hızlandıracak, Türkiye solunu politize edecek, Marksist üretim süreçlerini ve pratik çalışmaları hızlandıracak bir "katalizör" ögenin şekillenmesidir.

Peki umut var mı?

Gözlenebilen bütün savrukluklara ve mesafelere karşın, Türkiye sol hareketindeki öbeklerden birçoğu arasında ilginç arayüzeyler oluşmuştur. Başka deyişle, sol hareketin en ayrı görünen öbekleri, ilk bakışta farkedilebilenden daha fazla ortak sorun paylaşmaktadırlar. Sol öbekler, açığa vurulmasa bile, birbirlerine sanıldığından daha çok bakmaktadırlar. Ortada bir bakışım ya da arayüz vardır. Ama, adı üstünde, bu bir bakışımdır. Kendi başına bir değişim getirmesi mümkün değildir. Yapılması gereken, bu bakışımın özel olarak işlenmesi, deyim yerindeyse öznel müdahalelerle deşilmesidir. "Sivrilen özne" en başta bunun için gereklidir.

Şimdi, eğri oturup doğru konuşalım.

Bütün bunlar gerçekleşse bile, Türkiye sosyalist hareketi en çok artık iyiden iyiye sıkıntı veren bir açmazı açacak, ileriye doğru önemli bir hamle şansına kavuşacaktır. Türkiye solu, gerçeklikle iddiası arasında politik dengeler kurmak zorundadır. Önümüzdeki birkaç yıl içinde Türkiye sosyalist hareketi en kötü ve daha düşük bir olasılıkla yeni ve kapsamlı bir darbe alacak ya da en iyi ve daha büyük bir olasılıkla ayakları üzerine dikilip yürüyebilecektir. Daha açığı, sosyalist hareketin iktidar şansı, düzenin halihazırdaki bunalımının doğrudan uzantısı olarak değil, solun genel bir yükseliş yaşadığı yeni bir dalgayı temellendirecek olan yeni bir bunalımla birlikte doğabilecektir.

Sosyalist Hareket ve Kürt Ulusal Hareketi

Devrim olanaklarını değerlendiren Türkiye solu, Kürt Ulusal Hareketine yaklaşımını da gerçekçi biçimde değerlendirmek zorundadır.

KUH'nin tarihsel meşruiyetinin kabulü ve bu kabul çerçevesindeki sosyalistçe destek ile KUH'nin Türkiye sosyalist devrimi için sağlayabileceği olanakların tartılması arasında belirli bir ayırım gözetilmelidir. Bunlardan ikincisiyle ilgili en önemli gerçek, KUH'nin devlet iktidarı üzerindeki çözücü, yıpratıcı etkileridir. Ancak burada, dikkat edilmesi gereken, birbirine bağlı iki nokta vardır. Birincisi, **siyasetin kuralı gereği, süreçlerin müdahili ve yapıcısı olmayan bir "özne"nin, bu süreçlerin getirdiklerinden yarar değil zarar görmesi çok daha büyük bir olasılıktır. İkincisi, ulusal hareketin devlet iktidarı üzerindeki etkileri ile en genel anlamda toplum üzerindeki etkileri arasında ciddi bir açıklık vardır. Başka deyişle, en üstteki çaresizlik ve çözülme, toplumsal düzeyde bir yapışma ve kenetlenmeyle kapatılmak istenmektedir ve bunda önemli ölçüde başarı sağlanmaktadır.** Düzenin bu anlamdaki başarısı, Kürt ulusal hareketinin değil, sosyalist hareketin başarısızlığıdır. Çünkü, devlet iktidarı dışında, siyasal ve toplumsal düzeydeki kenetlenmeleri çözecek olan, çözmesi gereken sosyalist harekettir. Bu durumda sosyalist hareketin kendi asli görevlerini yapamaması, ulusal hareketi de bir yönden sıkıştırmaktadır.

Türkiye sosyalist hareketinin ulusal harekete yaklaşımıyla ilgili başka sakatlıklar da vardır. Türkiye sosyalist hareketinin kimi kesimleri "çözücü" maddeyi Kürt ulusal hareketinden bekledikleri gibi, ihtiyaç duydukları yeni "ruhu", yeni insan kimliğini de gene bu hareketin kıvılcımlarından ummaktadırlar. Özellikle 60'lı yıllarda ulusal kurtuluş savaşlarının ve Latin Amerika'daki devrimci hareketlerin tüm dünyaya yaydığı direnişçilik ve protesto ruhunun 90'ların Türkiye'sinde KUH aracılığıyla yayılması, abartılı bir modeldir. Sonuçta, Türkiye sosyalist hareketi, KUH'nin yarattığı dinamikleri, kendisi müdahil bir özne konumuna gelmesi koşuluyla siyasal planda gereğince önemsemeli, ideolojik ve kültürel planda ise abartmamalıdır.

Sınıfı Yerli Yerinde Tanımak

Türkiye sosyalist hareketinin sınıf bağlarının zayıflığından söz etmiştik. Burada özellikle vurgulanması gereken, bu zayıflığın, bu kez sınırsız bir sınıf fetişizmiyle telafi edilemeyeceğidir.

Türkiye işçi sınıfı, maddi ve ideolojik anlamda daha "bulaşık" konumdadır. Maddi anlamdaki bulaşıklık, işçinin marjinal sektördeki diğer işler ve hizmet sektöründeki kimi istihdam biçimleriyle ilişkisi anlamında doğrudan; hane halkının diğer üyelerinin bu alanlardaki istihdamıyla da dolaylı gerçekleşen bir olgudur. İdeolojik bulaşıklık ise, kapitalizmin ideolojik/kültürel hegemonyasının kitle iletişim araçlarıyla toplumun bütün dokularına nüfuz etmesinden, böylece işçi sınıfına içsel olabilecek kimi özellikleri de silikleştirmesinden ileri gelmektedir.

Bu ideolojik/kültürel etkilenim, işçinin, işyeri dışındaki zamanını ve mekanını küçük burjuvazi dahil diğer toplum kesimleriyle paylaşması sonunda daha da ağırlaşmaktadır. 19. ve 20. yüzyıllar Avrupa'sındaki kimi örneklerin tersine,Türkiye'de işyeri dışındaki fiziksel mekanı, kültürü, yaşam biçimi dış etkilerden nisbeten korunmuş bir işçi sınıfından söz etmek güçtür.

Bütün bunlara ek olarak, ülkedeki sendikal deneyimin sınıf üzerindeki tortuları da küçümsenmemelidir. Türkiye'nin geleneksel yapıştırıcı ideolojisi olan Kemalist korporatizm, sendikal hareketi de derinden etkilemiştir. Diğer toplumsal kesimlerle birlikte işçi sınıfının tek bir organizmanın ayrılmaz parçasını oluşturduğu, bu organik bütünlük içinde asıl meselenin "adil pay almak"ta odaklaştığı yolundaki görüşler, sendikal hareket aracılığıyla sınıfın derinliklerine bulaştırılmıştır.

Hiç kuşkusuz bütün bunlar sosyalist mücadelede işçi sınıfının özel ve ayrık konumunu sorgulatacak olgular değildir. Gene de, "çubuğun sınıftan yana daha çok bükülmesi" tezlerinin sık dile getirildiği bu günlerde, kof bir sınıf fetişizminden uzak durmak gerekmektedir. 20. yüzyılın başlarında bile, proletaryanın sınıf olarak kendi özel konumunun bilincine varması, bütün'ün bilinip değiştirilmesi için yeterli değildi ve Leninizm de öz olarak bu saptamadan hareketle şekillenmiştir. Bugün, proletaryanın kendi özel konumu ve bu konuma ilişkin bilinci, bütün'ü algılayıp dönüştürmesi açısından çok daha yetersiz ve parçalı kalacaktır. Türkiye de dahil günümüzün kapitalist oluşumları, proletaryanın özel konumuyla algılanamayacak ölçüde dolaylılaşmış, şeyleşmiştir.

Özetle, Türkiye sosyalist hareketi şu görüşü tekrarlamaktan sakınmamalıdır:

Hareketsiz sınıf, sınıf olma özelliğinden bile kaybeder; tekil aydın tarafından bile ciddiye alınmayabilir;

Hareketli sınıf ise, gerçek anlamda sınıftır ve bu özelliğiyle, tekil aydın şöyle dursun en "çelik" çekirdekleri bile sarsıp değiştirebilir.

Sosyalist hareket, eksikliklerine karşın kendine güvenmelidir.

Ancak Marksistlerin, kriz olgusunu yalnızca "siyasal kriz" ve "devrimci durum" ile çözümlemeye kalkmaları hazırcılık ve şematiklik olacaktır. Türkiye sosyalistlerinin düzeniçi farklı bir almaşığa tutunan 2. Cumhuriyetçilerin "çözülme" teşhisine angaje olmaları ciddi bir risktir. Çünkü Türkiye'de bugün yaşanan kriz, a) düzenin almaşık kullanma ve yaratma şansının ortadan kalkması, b) devlet iktidarının yaşadığı krizin sınıf iktidarı anlamında da yaşanması, c) "baskı aygıtının parçalanması", d) ülke çapında başka bir meşruiyet odağının şekillenmesi gibi göstergeler açısından yeterince olgunlaşmış bir kriz değildir. Dolayısıyla bugünkü kriz "devrimci duruma dönüştürülme" bağlamında bir kriz olmaktan çok, sosyalizmin bir tür silkiniş yaşayabileceği bir krizdir. Henüz kendi ayakları üzerinde durma aşamasından geride bir sosyalizmin bu boyuttaki bir krizi devrimci duruma dönüştürme şansı yoktur.

Bugün yaşanmakta olan krizin niteliğini özet olarak söylersek: Türkiye'de bugün yaşanan krizin, almaşıksızlığın, çözülüşün ve tükenişin yansıması olan bir krizden daha çok içsel çelişkilerin yeni bir düzenleme dayatması anlamındaki bir kriz olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Günümüz Türkiye'sinde düzen, çıkış yolunu bilemediği bir açmazı değil, alışılagelenin ötesinde ve dışında bir düzene yönelmenin sancılarını yaşamaktadır. Türkiye'de kapitalist birikim süreçleri ve uluslararası eklemlenme, kaynak kullanımı anlamında merkezileşmeyi devletin işlev alanının genişlemesini zorunlu bulmaktadır; buna karşılık, salt yönetsel anlamda yaşanan darboğaz, siyasal mekanizmaların adem-i merkezileşmelerini gerektirmektedir. Birinci gereklilik devlet bütçesinin genişlemesini, söylenenlerin tam

tersine birikim süreçlerine daha fazla müdahaleyi, vergilerin ve borçlanmanın artmasını getirmektedir. "Kapitalist devletin mali krizi" olarak adlandırılan ve kaçınılmaz olarak enflasyonla sonuçlanan bu durumun yönetsel anlamda yarattığı güçlükler ise, bu kez adem-i merkezileşmeyle özel rantlar yaratılıp dağıtılmasıyla aşılmaya çalışılmaktadır.

Başa dönersek, Türkiye bugün gerçekten çok ciddi bir bunalım yaşamaktadır.

Türkiye sosyalist hareketi ise, bu bunalıma maksimalist bir tarzda, yani iktidar hedefiyle yaklaşabilecek konumda değildir. Ancak, kendi içindeki dinamikleri iyi değerlendirip az çok toparlanan bir sosyalist hareketin, bu bunalımdan kalıcı kazanımlarla çıkma, topluma yeniden tutunma şansı vardır.

Bugünkü bunalımın "kaçırılması" trenin bir daha hiç yakalanamayacağı anlamına gelmemelidir. Çünkü, Türkiye kapitalizminin nisbi de olsa huzur ve sükun bulması mümkün görünmemektedir. Açmazın bir boyutu, kapitalizmin yapısıyla ilgilidir. Türkiye kapitalizmi, üretici temeline çok ağır gelen bir borç, finans ve rant sarmalına yakalanmıştır. Bu yüzden, devletin mali krizi başta olmak üzere, ekonomik bunalımlar sürüp gidecektir.

Açmazın diğer boyutu ise, ekonomisi, toplumsal ve kültürel ilişkileriyle bir bütünün omurgasını oluşturan devlet mekanizmasındaki çürümeyle ilgilidir. Bugünkü siyasal-yönetsel yapılanma, esip duran fırtınalar karşısında çaresiz ve eskimiş durumdadır. Türkiye'de düzenin geleneksel eğilimleri olsun, eldeki imkanlar olsun, bu alanda köklü yeniden yapılanmalara imkan tanımamaktadır.

Özetle, Türkiye'de bunalım anlamında kaçırılmış tren yoktur, olmayacaktır. Önemli olan, bunalımların dalga boylarını ve ögelerinin iç dağılımlarını doğru saptamaktır. Sözgelimi, bugün belki de 1970'lerin sonundakinden çok daha ciddi boyutlar taşıyan ekonomik bunalıma, aynı döneme özgü toplumsal çözülme eşlik etmektedir. Bu, bunalım denilen olgunun özgüllüğüne bir örnektir. Yarın, nisbeten oturmuş ekonomik koşullara çok ciddi toplumsal bunalımların eşlik etmesi de mümkündür.

Sosyalist hareket, bütün bu olasılıklara hazır olmalıdır.

Hazır olmak için, önündeki nesnelliği deşebilmek, buraya nüfuz edebilmek zorundadır. Bunun için kimi dolayımlara ihtiyaç duyacaktır, bundan korkmamalıdır. Sosyalist hareket "saflık gider", "ortodoksluk kalmaz" türü kaygılarla bu tür dolayımlardan öcü gibi korktuğu sürece, topluma sınırlı ölçüde nüfuz edebilme şansını bile yitirecektir.

Türkiye sosyalist hareketi, "ütopya"lara sığınmamak, ütopya adı verilen iç kaleye çekilmemek zorundadır. Sosyalist hareket, ütopyalarla yetinmemek, vazgeçemediği ütopyaları daha fazla somutlamak ve siyasallaştırmak, hatta somut projeler üretmek durumundadır.

Türkiye sosyalist hareketi, doğrudan doğruya işçi sınıfını hedef alan siyasal etkinliğini, daha geniş anlamda kitleleri, bu arada kent yoksullarını ve diğer kesimleri kucaklayan ideolojik etkinliğiyle bütünleştirmelidir.

Türkiye sosyalist hareketi, her tür sınıfsallığı silikleştiren bir "kitle toplumunun" Türkiye'ye de damgasını vurduğu yolundaki görüşlere fazla itibar etmemelidir. Ortadaki durum, sınıfsal rasyonalitenin yerini bir irrasyonalitenin alması değil, ideolojik-kültürel kabuğun kalınlaşmasıdır. Bugün düzen için bir avantaj olan bu "şeyleşme"nin, yarın sosyalist hareket için yeni kanallar açması da mümkündür.

Türkiye sosyalist hareketi "globalleşme" denilen sürecin ürküntüsüne kapılmamalıdır. Çünkü, bir yanıyla gerçek olan globalleşme, diğer yanıyla ülkelerde yaşanan siyasal süreçler arasındaki benzerliği ve paralelliği azaltmış, başka deyişle sanılanın aksine "zayıf halka"ların ortaya çıkma olasılıklarını güçlendirmiştir.

Türkiye sosyalist hareketi'nin önünde ciddi olanaklar, dinamikler vardır. Ancak, sosyalist hareketin, bugünkü konumuyla bu olanaklardan yararlanması, bu dinamikleri yönlendirmesi mümkün değildir. Bundan önce, sosyalist hareket "kendi evini" bir düzene sokmak zorundadır. Türkiye'de sosyalist hareketin kendi dışına dönük etkinliği, kendi iç dinamiğinin bir uzantısı olagelmiştir. Bundan sonra da böyle olacaktır.

SOSYALİST POLİTİKA